

Inhoud

Op weg naar een gesloten wereld	7
Saoedi-Arabië, de schaduw van Ibn Abdul Wahhab	
RIAD	11
JEDDAH	33
DAMMAM	57
De Emiraten, zeven sjeikdommen aan de Golf	
DUBAI	71
ABU DHABI	89
Qatar, het vergeten schiereiland	98
Het bedreigde eiland Bahrein	115
Koeweit, twintig jaar voor op de rest?	134
Een zachte landing in Cairo	155
Verklarende woordenlijst	159

Op weg naar een gesloten wereld

Ik had me hem imposant voorgesteld, zoals de Saoediërs op de foto's die hun lange witte *thobes** dragen als weldoervende dorpspastoors hun soutanes, maar de ambassadeur van Saoedi-Arabië is smal, beweeglijk en minder streng ook dan ik had verwacht. 'Wij hebben veel slechte ervaringen met journalisten,' zegt hij, 'ook vrouwen. Ze worden onthaald als gasten en schrijven later de vreselijkste verhalen.'

Zijn secretaris, een grote man in een nog groter streepjespak, is de enige in deze kamer aan de Alexanderstraat in Den Haag die een formele pose aanneemt. Hij blijft de ambassadeur met 'excellentie' aanspreken en veert omhoog telkens als deze opstaat, zodat ik me afvraag of ik misschien hetzelfde dien te doen.

Uit de wereldontvanger op tafel waait Arabische muziek de kamer in. De ambassadeur stopt zijn pijp. Ik heb de verhalen van mijn collega's gelezen, zeg ik, ze gaan meestal

* zie verklarende woordenlijst, p. 159

over olie of over sjeiks, ik wil gewone Saoediërs ontmoeten, zien wat de olierijkdom in hun leven heeft veranderd.

Het is de Arabische Liga die onze afspraak geregeld heeft. Want een man waar zoveel van afhangt, benader je niet zonder introductie. Als ik mijn visum voor Saoedi-Arabië – het machtigste land in de regio – heb, zullen de andere oliestaten wel bijdraaien, heeft iedereen me verzekerd. Wekenlang heb ik van ambassade naar ambassade gedood. Aanvankelijk dacht ik dat ik de visa zou krijgen na het inleveren van pasfoto's en formulieren, maar deze ambassades lijken meer op versterkte burchten.

'Journalisten die zich zelf aandienen, kennen wij niet, journalisten worden door ons uitgenodigd,' zei de consul van de Emiraten in zijn burcht aan de Brusselse avenue Roosevelt. 'Als vrouw alleen door ons land trekken? Maar er is daar niets te zien. Toeristen hebben wij niet. Bij ons *werkt* iedereen,' gaf zijn collega van Qatar me te kennen. Hij overhandigde me een geïllustreerd boek van zijn land en zei: 'Als je iets over Qatar wil schrijven, daar staat alles in.'

De man tegenover me is anders. Hij luistert. Nu moet hij lachen. Wil ik met een auto door de woestijn van Syrië naar Saoedi-Arabië reizen? 'But the men, they will rape you with their eyes!' Hij zal zijn best voor me doen, al kan hij niets beloven. Misschien zal zijn regering ja zeggen, misschien nee. Maar het kan ook gebeuren dat hij nooit antwoord krijgt.

Een maand later word ik ontboden. Op zo'n moment stel je geen vragen. Als ik binnenkom staat de ambassadeur op: 'Miss Joris, you are very lucky. You will be a guest in our country.'

Zodra ik weet wanneer ik vertrek, moet ik even bellen.

Een gids zal me opwachten bij het vliegveld in Riad. Een week kan ik blijven. Voorzichtig werp ik tegen dat dit wel erg kort is. Dat moet ik daar maar regelen, zegt hij, dat gaat buiten hem om.

De weken daarvoor ben ik bestormd met wijze raad van Arabië-kenners. ‘Heb je al een sluijer gekocht?’ vroeg een Egyptische kennis me. ‘Zo veel mogelijk zwart dragen,’ zei een ander. Als ik de ambassadeur over de wenselijke outfit consulteer, geeft hij me een kleine demonstratie. Zijn been boven zijn bureau uitstekend, wijst hij met zijn hand onder de knie: zo lang moet de rok zijn. ‘No mini.’ Verder lange mouwen en een gesloten hals. ‘No décolleté.’

‘Als vrouw alleen naar Saoedi-Arabië, dat lukt je nooit!’ hadden arabisten en zakenlui me voorspeld. Nu hun voorspelling niet is uitgekomen, krijg ik adviezen over hoe de Golf-Arabieren te benaderen. ‘Windmolentjes moet je meenemen,’ zegt een zakenman, ‘met muziek als het enigszins kan.’ Hij kent een Saoediër die zaken doet met Nederland, zijn hele huis hangt vol geborduurde schilderijen van tulpenvelden en toen hij hem laatst een muziekmolentje gaf, bestelde de man er meteen twintig voor zijn vrienden. Je moet een sleutelhanger met de Saoedische vlag aan je koffersleutels laten bungelen, dat helpt bij de douane, suggereert een ander.

Bij Arabische kennissen verzamel ik adressen van familie of vrienden in de Golfstaten. Een Libanese collega in Parijs – een oliespecialiste die vaak naar Saoedi-Arabië reist – waarschuwt me: ‘Ben je uitgenodigd? Dan zetten ze je in een hotel en krijg je alleen hoge ambtenaren te spreken. Gewone mensen? Vergeet het maar.’

Een voorlichter van een Nederlands bedrijf met grote orders in Saoedi-Arabië vertelt dat hij ter plekke altijd zo veel

mogelijk foto's maakt. Voor het geval het land ooit *dichtgaat*. 'Alsof er een ijzeren gordijn omheen kan vallen,' zeg ik. 'Kijk maar naar Iran,' zegt hij, 'daar is toch ook zoiets gebeurd?'

De boeken van vrouwelijke auteurs die ik over Saoedi-Arabië gelezen heb, voorspellen weinig goeds. Het kindermisje Rosemarie Buschow leefde er twee jaar in absoluut isolement te midden van verveelde prinsessen, de journaliste Linda Blandford werd er zo wanhopig dat ze op haar hoteltkamer in huilen uitbarstte.

Op de ochtend van mijn vertrek breekt het angstzweet me uit. In mijn paspoort staan visa voor Saoedi-Arabië, de Emiraten, Qatar en Koeweit. Het visum voor Bahrein zal ik ter plaatse krijgen. Vier maanden in een gebied waar alleen buitenlandse zakenlui reizen, waar ik nauwelijks iemand ken en waar een nacht in een hotel vierhonderd gulden kost. Waar ben ik aan begonnen?

Saoedi-Arabië, de schaduw van Ibn Abdul Wahhab

RIAD

We vliegen naar Riad, tot voor kort een barre ommuurde woestijnstad die eeuwenlang geïsoleerd was van de buitenwereld. Vanuit Nejd, de regio rondom Riad, trokken bedoeïenen tot Irak en Syrië op zoek naar water. Ook de koninklijke familie Saoed, die in de achttiende eeuw een verbond sloot met de fundamentalistische islam-ideoloog Ibn Abdul Wahhab, kwam uit Nejd. Sinds Saoedi-Arabië de grootste olieproducent in de regio werd, werpt Riad haar puriteinse schaduw over alle kleine staatjes in de omtrek.

Het vliegveld – het grootste ter wereld, claimen de Saoediërs – baadt in een oogverblindend licht dat uit de muren lijkt te komen. Ik sta boven aan de trap, rechts van mij klatert een fontein die ruikt als een zwembad, beneden staat een lange rij mensen die ik eerst aanzie voor Japanse toeristen. Als ik dichterbij kom blijken het Aziatische gastarbeiders te zijn, Koreanen, Filippijnen en Pakistanen. Ze vallen uit de toon in deze marmeren aankomsthal, met hun schamele broeken, verkreukelde hemden en kartonnen dozen die met tou-

wen bij elkaar worden gehouden.

Een kleine Indiase man moet bij de douane zijn koffer uitpakken. Potten en pannen, schilderijen en olifantjes, alles heeft hij in krantenpapier gewikkeld. Als de tafel onder zijn spulletjes bedolven is, duwt de douanebeampte ze achteloos opzij. Geduldig begint de man ze weer in te pakken. Geen moment wijkt de glimlach van zijn lippen.

De Saoedische vrouw met vuurrode nagels die in het vliegtuig met haar man zat te kaarten, heeft zich gewikkeld in een *abaja*, een zwarte cape. Haar gezicht is bedekt met een sluier. Als een blinde daalt ze aan de hand van haar man de trap af.

De Amerikaanse ingenieur die naast me zat en die de hele afgelopen nacht door Parijs gedooled heeft alvorens zich opnieuw op te sluiten in dit vrouweloze land, staat zenuwachtig te schuifelen in de rij. Hij heeft pornoboekjes in zijn koffer, vertelt hij. Verstopt in de pijpen van zijn broeken.

Voor ons staan enkele westerse vrouwen met hun man. Met één oogopslag zie ik dat mijn kleding niet uit de toon valt bij de hunne. Halflange grijze rok, witte bloes, geblokt colbertje – een secretaresse zal ik me de volgende maanden vaak voelen. Koningin Elizabeth en Margaret Thatcher, hoor ik later, verschenen in Riad met jurken tot op de grond. Dat was nu ook weer niet nodig geweest, vonden de meeste Saoediërs.

In het kluwen van mensen speur ik naar mijn gids. Ineens maakt hij zich los uit de witte wolk van wachtenden, een iets te dikke jongeman in een grijze thobe. ‘Sorry, car in parking,’ zegt hij en neemt mijn koffers – vol Delftsblauwe grachtenhuisjes en asbakjes – van me over.

In de auto hangt de geur van sandelhout die me tijdens mijn hele reis door de Golf zal vergezellen. Als de zwarte

Bonneville Brougham de stad vol silhouetten van hijskranen en zandheuveld binnenrijdt, kan ik niet nalaten de gids te vragen of hij wel vaker vrouwelijke gasten ontvangt. Zonder zich om te draaien zegt hij: ‘Yes, always.’

In de jaren zeventig, na de *olieboom*, streken zwermen buitenlandse journalisten neer in het Yamama, het enige luxe-hotel in Riad. Ze betaalden tweehonderd dollar voor een sofa op het gangpad en sloegen in de lobby de zakenlui gade die contracten in de wacht probeerden te slepen voor de hotels, scholen, vliegvelden en universiteiten die gebouwd dienden te worden.

De journalist die tegenwoordig incheckt in het Intercontinental Hotel in Riad wacht aanmerkelijk meer comfort. ‘The world is at your fingertips, you can directly dial worldwide from your room,’ meldt de teletekst op het tv-scherm in mijn kamer. ‘For information on local customs, for advice on business protocol, call the guest relations manager.’

Er is een recreation club met zwembad, sauna, gymnastiekzaal, bowling en tennisveld en het Oasis restaurant serveert Creole Cooking met Orleans Style Jazz Music op de achtergrond. Elke vrijdag – de islamitische zondag – is het party time voor de kinderen en voor de volwassenen is er een sightseeing tour: ‘Browse around the gold souk.’

Als enkele dagen later nog twee vrouwen arriveren, ontstaat er een ‘vrouwenvleugel’ in het hotel. We krijgen aangrenzende kamers en elke dag verse bloemen. De kamerjongen laat een briefje achter: ‘Miss Joris, if you have any problem, please call me, Pun, Thai Bellboy.’ Maar roomservice blijft de telefoon routineus beantwoorden met: ‘Yes, sir?’

In de hotellobby zoemt het van de ‘thank you’s’, ‘how are

you's' en 'have a nice day's', maar de Marokkaanse receptionist mist Casablanca. 'Aucune discothèque ici,' klaagt hij, 'c'est le désert absolu.' Het hotelpersoneel komt overal vandaan. Het is als de Verenigde Naties hier, zegt hij. De pianist die in het halflege restaurant 'One way ticket to the blues' ten gehore brengt, komt uit Pakistan, de floormanager is een Amerikaan, zijn assistent een Libanees. De kamerjongens, zoals Pun, komen uit Thailand of de Filippijnen. Alleen de manager is een Saoediër.

'Maar van Saoediërs houden we hier niet,' zegt de receptionist, 'laatst kwam er hier een werken. Vijf dagen heeft hij het uitgehouden. Ik stond een keer met een vrouw aan de balie, kwam hij naar me toe en vroeg: "Waarom praat je met haar, hoe ken je haar?" Was hij kwaad! Nee, van het hotelleven hebben Saoediërs niets begrepen.'

Om negen uur de volgende ochtend zit de gids in de hotellobby. Mister Mohammed van het ministerie van Informatie verwacht ons.

De stad waar we doorheen rijden lijkt ten prooi aan een hevige constructiewoede. Overal hangen Aziatische bouwvakkers in de skeletten van nieuwe gebouwen en overvolle dubbeldekbussen met beduimelde ramen rijden meer gastarbeiders naar hun werk. In de gangen van het fonkelnieuwe ministerie van Informatie zijn schoonmakers in de weer met draaiende borstels en stofdoeken, alsof er net een zandstorm heeft gewoed. Mannen in witte gewaden lopen er hand in hand.

Koortsachtig heb ik de vorige avond in mijn hotelkamer nagedacht over manieren om aan het officiële karakter van deze reis te ontkomen. Universiteiten bezoeken, kranten, vrouwenscholen, een reisje naar het platteland? Mister Mo-